

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.19>

Руслан Леонтійович Степанюк,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки (професор);

 <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>,

e-mail: stepanuk2@ukr.net;

Світлана Миколаївна Лозова,

кандидат психологічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра кримінального процесу, криміналістики
та експертології (доцент);

 <https://orcid.org/0000-0002-3348-3331>,

e-mail: sv.lozova@ukr.net

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НАРКОТИКІВ

Проаналізовано наукові підходи щодо юридичної, медичної та криміналістичної класифікації наркотичних засобів і психотропних речовин. Визначено перелік підстав для криміналістичної класифікації наркотиків, до яких віднесено правовий статус, джерело походження основної речовини та спосіб виготовлення, характер впливу на організм людини, форму виготовлення та морфологічні ознаки. Розкрито зміст кожної класифікаційної групи наркотичних засобів і психотропних речовин. Уточнено термінологію криміналістичної класифікації наркотиків.

Ключові слова: криміналістична класифікація, криміналістична тактика, кримінальне провадження, наркотичні засоби, психотропні речовини, розслідування наркозлочинів, нові психоактивні речовини.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

В умовах масштабної російської збройної агресії перед Україною постають нові виклики у сфері протидії злочинності. Одним із них є зростання наркозлочинності, що спостерігається останніми роками. За даними офіційної статистики, у 2021 році було обліковано 29 587 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів й інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення. У 2023 році в умовах війни їх було вже 38 300, тобто має місце зростання приблизно на 30 %. Якщо врахувати тимчасову окупацію частини території та

міграцію великої кількості населення за кордон, зростання здається ще більш суттєвим.

Під час війни в Україні спостерігаються тенденції щодо заміни на незаконному ринку імпортих наркотиків речовинами внутрішнього виготовлення, зокрема спрощення технологічних процесів, використання легкодоступних складових, нестандартних форм виготовлення, змішування різних речовин рослинного та синтетичного походження, сильнодіючих лікарських засобів [1, с. 353].

Розробка засобів і методів запобігання та протидії наркозлочинності, зокрема, залежить від розуміння тенденцій на нелегальному ринку наркотиків, що так само потребує застосування криміналістичної класифікації відповідних речовин. Проте в цьому питанні існують суттєві прогалини, які пов'язані з використанням різних підходів до її побудови, що викликає складнощі у проведенні наукових досліджень і безпосередньо у практичній діяльності, спрямованій на розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Так, у криміналістичній літературі до цього часу немає єдиного підходу до систематизації наркотиків. Унаслідок використання різних підходів виникає певна плутанина у сфері наукових досліджень і практичних рекомендацій із протидії незаконному обігу наркотиків, а отже, актуальним науковим завданням видається вироблення пропозицій щодо уніфікації криміналістичної класифікації небезпечних психоактивних речовин.

Стан дослідження проблеми

Наукові засади класифікації наркотиків були предметом досліджень Х. Калант, Дж. П. Лі, Т. М. Дж. Антін, М. М. Хоук, Дж. А. Сігел та інших зарубіжних науковців у контексті міжнародних і національних підходів щодо цієї проблематики. Водночас у вітчизняній криміналістичній літературі це питання є малодослідженим і фрагментарно розглядалося лише як складова рекомендацій із методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, зокрема у працях К. А. Бугайчука, М. В. Корнієнка, Н. М. Косміної, О. В. Одерія, І. В. Пирого, А. М. Поляха, Н. О. Прибиткової, О. О. Савченко, О. А. Чернецької та ін. Проте деякі наукові положення, запропоновані різними вченими, є суперечливими та потребують подальшого розвитку.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є побудова криміналістичної класифікації наркотиків. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *завдання*: проаналізувати й узагальнити наукові підходи щодо класифікації наркотичних засобів і психотропних речовин, визначити критерії криміналістичної

класифікації наркотиків, встановити зміст кожної класифікаційної групи.

Наукова новизна дослідження

Запропоновано авторський підхід до криміналістичної класифікації наркотичних засобів і психотропних речовин, що полягає в їх розподілі залежно від правового статусу, джерела походження та способу виготовлення, характеру впливу на організм людини, форми виготовлення і морфологічних ознак.

Виклад основного матеріалу

Юридична класифікація наркотиків визначена у ст. 2 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» з урахуванням доцільності їх використання в медичній практиці та залежно від ступеня їх небезпечності для здоров'я людини і застосовуваних заходів контролю¹. У відповідних таблицях речовини розподілені на наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори за міжнародно зареєстрованими і хімічними назвами. Цей підхід, який у світі зараз є традиційним, заснований на Єдиній конвенції ООН з наркотичних засобів 1961 року, Конвенції ООН про психотропні речовини 1971 року, Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року, міжнародному та національному досвіді визначення переліків психоактивних речовин; він є зручним для використання безпосередньо у правозастосовній практиці для з'ясування, чи є певна речовина забороненою. Проте цей підхід має і певні вади, які насамперед пов'язані з пріоритетом політичних міркувань над медичними критеріями й періодичним відставанням законодавчих змін у формальному закріпленні нових небезпечних речовин від тенденцій їх поширення на ринку наркотиків.

Крім того, систематизація наркотиків потрібна не лише для криміналізації діянь, а й для розроблення заходів щодо надання медичної допомоги, аналізу статистичної звітності щодо їх поширення в суспільстві, проведення наукових досліджень, спрямованих на профілактику наркоманії, протидію наркозлочинності та для багатьох інших цілей. Тому в цих питаннях і спостерігається певна неузгодженість.

Наприклад, у галузі охорони здоров'я основними критеріями класифікації наркотиків є їхній правовий статус, медичне або немедичне застосування, джерело речовини та вплив на організм. З точки

¹ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр> (дата звернення: 16.02.2024).

зору токсикологічної хімії пропонується розрізняти препарати залежно від джерела та дії на організм на похідні коноплі, опіати, снодійно-седативні, психостимулятори, галюциногени та леткі наркотично діючі речовини (ЛНДР) [2, с. 30–31].

У державній звітності про кримінальні правопорушення з-поміж вилучених із незаконного обігу наркотичних засобів виокремлюють лише деякі найбільш поширені загальні назви речовин: опій, героїн, кокаїн, метадон, трамадол, канабіс, макова соломка, амфетаміни та ЛСД. Водночас у звітах Національної поліції нещодавно додали категорію «нові наркотики», поширення яких зараз демонструє стійку тенденцію до зростання.

У міжнародних аналітичних звітах теж використовують різні класифікації психоактивних речовин. Серед них варто виокремити класифікацію Управління ООН з наркотиків та злочинності, в якій застосовано такий розподіл: 1) канабіс; 2) синтетичні агоністи канабіноїдних рецепторів; 3) опій та опіати; 4) опіоїди; 5) кока й кокаїн; 6) стимулятори амфетамінового ряду; 7) депресанти центральної нервової системи; 8) галюциногени¹.

Зазначена ситуація насамперед зумовлена різними цілями класифікації, що є закономірним, адже, як наголошено, єдина класифікація, яку проводили б науковці та експерти з наркотиків та яка б відображала тільки точні фактичні знання про дію і вплив відповідних речовин, по суті неможлива, оскільки ранжування наркотиків неминуче потребує оціночних суджень щодо різних типів шкоди й завжди буде суб'єктивною [3].

Із криміналістичної точки зору традиційного підходу до класифікації наркотиків за хімічними назвами достатньо лише для вирішення експертних завдань з ідентифікації наданої на дослідження речовини. Але для розробки та впровадження рекомендацій з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків, як і заходів з їх профілактики, він мало пристосований. Споживачі й торгівці наркотиками, правоохоронці, прокурори та судді, які не є фахівцями в галузі токсикологічної хімії, користуються не хімічними, а загальнозживаними назвами наркотичних речовин. Для вивчення механізмів злочинної діяльності важливими є не стільки хімічні формули, як джерела походження наркотиків та їхні основні складові, морфологічні ознаки, способи виготовлення та вживання, характер впливу на людину і вуличні назви. А отже, криміналістична класифікація наркотичних засобів повинна бути більш широкою, ніж офіційна, але вона поки що остаточно не сформована.

¹ Terminology and Information on Drugs. 3rd ed. New York, 2016. 69 p.

Так, наприклад, А. М. Полях визначив такі підстави (критерії) поділу наркотичних засобів у контексті розроблення окремої криміналістичної методики: а) джерело їх походження; б) спосіб виготовлення (вироблення); в) особливості впливу на організм людини; г) можливості обігу [4, с. 9–10]. Водночас О. А. Чернецька та І. В. Пиріг дотримуються схожої точки зору і вважають найбільш вагомими критеріями джерело походження, фармакологічний вплив на організм і спосіб виготовлення [5, с. 16–18], але не враховують особливостей регулювання їхнього обігу. Зі свого боку Н. М. Косміна пропонує класифікацію за дещо іншими підставами: 1) походженням; 2) способом виготовлення; 3) кількістю; 4) агрегатним станом; 5) типом дії на організм; 6) лікарською формою; 7) сировиною, з якої виготовляються; 8) ступенем обмеження; 9) розміром, який має кримінально-правове значення [6, с. 14]. Таким чином, як бачимо, серед криміналістів спостерігається плюралізм думок щодо цього питання. У зв'язку із цим варто визначити критерії, що є вагомими для криміналістичної класифікації наркотиків.

На нашу думку, потрібно виходити з тих цілей і завдань, що постають перед криміналістичною теорією та практикою в контексті забезпечення запобігання і протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, психотропних засобів, їх аналогів і прекурсорів. Вони реалізуються у двох взаємопов'язаних напрямках: *техніко-криміналістичному* й *тактико-криміналістичному*. *Техніко-криміналістичний* напрям полягає в розробленні засобів і методів підготовки об'єктів дослідження та проведення експертного аналізу наркотиків, а *тактико-криміналістичний* у формуванні рекомендацій щодо виявлення й розслідування відповідних кримінальних правопорушень, зокрема проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних із наркотиками.

Із технічної точки зору найважливішими є хімічний склад і відповідна назва речовини, а з тактичної – джерело походження, спосіб виготовлення, спосіб вживання, вулична (сленгова) назва, характер впливу на організм людини, морфологічні (зовнішні) ознаки. Загальним для обох напрямів є правовий статус наркотичних засобів, оскільки кримінальна відповідальність настає лише за дії із забороненими речовинами, але у практиці протидії наркозлочинності нерідко доводиться стикатись із новими речовинами, обіг яких на цьому етапі законодавством не обмежується.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне визначити такі підстави криміналістичної класифікації наркотиків: 1) правовий статус; 2) джерело походження основної речовини та спосіб виготовлення; 3) характер впливу на організм людини; 4) форма виготовлення та морфологічні ознаки.

За правовим статусом всі наркотики поділяють на легальні (обіг дозволено) і нелегальні (обіг заборонено або обмежено). Проте, наприклад, до легальних наркотиків наркологи відносять тютюн і алкоголь, що для криміналістики не має жодного значення, оскільки відсутність заборони на обіг таких речовин виводить їх за сферу криміналістичного інтересу. Водночас значне поширення в наркотогівлі та нелегальному споживанні так званих дизайнерських наркотиків, які мають такі ж самі шкідливі властивості, які й заборонені речовини, але не є ідентичними ним за хімічною будовою, вимагає диференціації відповідної групи у криміналістичній класифікації.

Варто пояснити, що термін «наркотики» ми вживаємо для позначення всіх різновидів небезпечних для людини психоактивних речовин, зловживання якими викликає наркотичну залежність. Водночас із правової точки зору відповідно до конвенцій ООН, про які ми згадували вище, розрізняють наркотичні засоби, перелік яких встановлений у Конвенції 1961 року, психотропні речовини, визначені Конвенцією 1971 року, а також прекурсори, тобто речовини, які використовують для виготовлення наркотиків. Таким чином, під наркотиками ми розуміємо і наркотичні засоби, і психотропні речовини.

Враховуючи вищезазначене, залежно від правового статусу пропонуємо розрізняти: 1) наркотики, обіг яких заборонено; 2) наркотики, обіг яких обмежено; 3) наркотичні засоби, обіг яких обмежено і щодо яких допускаються виключення деяких заходів контролю; 4) прекурсори; 5) тимчасово не заборонені особливо небезпечні наркотики.

Наступний критерій класифікації – джерело походження – для криміналістики є традиційним. Але певного уточнення потребує його зміст. За цією підставою всі наркотики поділяються на рослинні та синтетичні. Водночас віднесення напівсинтетичних речовин саме до цієї групи [5, с. 16], на нашу думку, є неточним, адже в такому разі йдеться не лише про джерело походження наркотику, а й про спосіб його виготовлення. Наприклад, ацетильований опій, героїн тощо є наркотиками, виготовленими з рослин. Їхньою основою є рослинна сировина, а саме алкалоїди маку снодійного. Так само кокаїн є алкалоїдом, що міститься в листях коки. У зв'язку із цим ми підтримуємо тих науковців, які за джерелом походження виокремлюють лише рослинні та синтетичні наркотики [7, с. 698].

Також потрібно уточнити підхід щодо назв наркотиків, які входять до рослинних або синтетичних, адже, наприклад, науковцями іноді зазначається, що нині до найбільш поширених наркотичних засобів рослинного походження можна віднести марихуану, гашиш (анашу), опій, морфін, кокаїн, героїн, а до синтетичних наркотичних засобів – первітин, метадон, фенциклідин, триметилфентаніл і ЛСД

[7, с. 698]. Як бачимо, у внутрішній характеристиці цієї групи вибірково застосовано назви деяких різновидів речовин, а не узагальнені назви, які об'єднують групи наркотиків з однаковим джерелом походження. Це призводить до певної плутанини. Вважаємо, що в цьому разі варто застосовувати узагальнені назви, які характеризують саме джерело походження наркотику. З-поміж об'єктів живої природи такі речовини можуть бути одержані з певних рослин і грибів. Найчастіше це конопля, мак снодійний, кока, хвойник (ефедра), кат, деякі галюциногенні кактуси та гриби. Тому до наркотиків рослинного походження відносимо канабіс (похідні коноплі), опіати (похідні маку), кокаїн (похідні коки), псилоцибін (алкалоїд грибів), а також алкалоїди інших рослинних речовин, які в Україні не є широко поширеними (ефедри (ефедрин), кату (катінон), кактусів (мескалін)).

Спосіб виготовлення, на нашу думку, є додатковою ознакою класифікації наркотиків за джерелом походження, а не самостійним її критерієм. Залежно від такого способу наркотики рослинного походження можна розподілити на натуральні та напівсинтетичні. Натуральні виготовляють шляхом вирощування й переробки нарковмісних рослин. До них можна віднести цілі та подрібнені рослини канабісу (марихуану), смолу канабісу (гашиш), екстракт канабісу (гашишне масло), макову соломку, опій, кокаїнові кущі та листя коки, гриби, що вміщують псилоцибін, тощо.

До напівсинтетичних відносимо наркотики, які виготовляють із рослинної речовини з використанням методів хімічного синтезу. Це ацетильований опій, героїн, кокаїн, ефедрин, ЛСД та інші наркотичні засоби і психотропні речовини, які зазвичай характеризуються більш потужною дією та є складнішими за технологією виготовлення, якщо порівняти з природними наркотиками рослинного походження.

Синтетичними наркотиками є речовини, повністю виготовлені методом хімічного синтезу. Останніми роками вони набувають все більшого поширення. Багато з них є схожими за дією природних речовин. Їх виробництво вимагає використання доволі складного обладнання і певних навичок у галузі хімії. Найбільш поширеними є речовини амфетамінового ряду (амфетамін, метамфетамін, MDMA (екстазі), синтетичні катинони («солі») тощо), синтетичні опіоїди (метадон, бупренорфін, фентаніл тощо), синтетичні канабіноїди («спайси») та ін.

За характером впливу на людину наркотики розподіляють на декілька груп (наголошуємо на умовності такого поділу), адже багато речовин демонструють кілька видів впливу одночасно [8, р. 395]. У найбільш загальному вигляді за основними наслідками для організму існує чотири типи речовин: психостимулятори, наркотичні анальгетики, депресанти і галюциногени [9]. Найбільш поширеними в Україні психостимуляторами є амфетамін, мефедрон, α -PVP та інші синтетичні

катиони («солі»), екстазі і кокаїн, наркотичними анальгетиками – опіати (опіоїди), депресантами – барбітурати (барбітал) та бензодіазепіни (феназепам), галюціногенами – препарати, що містять псилоцибін (гриби, ЛСД), канабіс та ін.

Залежно від форми виготовлення та за морфологічними ознаками варто розрізняти фармацевтичні препарати наркотичної дії та вуличні наркотики.

Фармацевтичні препарати виготовляють на відповідних підприємствах з метою їх використання для надання медичної та психіатричної допомоги. Ці препарати реалізують за медичними рецептами, що повинно суворо контролюватись. Проте нерідко вони потрапляють на нелегальний ринок наркотиків. Найбільшого поширення в цьому контексті набули препарати замісної підтримувальної терапії наркозалежних осіб (метадон, бупрінорфін), сильнодіючі анальгетики, депресанти та ін. За морфологічними ознаками в оригінальному вигляді це пігулки, капсули чи розчини для ін'єкцій, які мають заводську упаковку, надписи, правильну геометричну форму тощо.

Вуличні наркотики виготовляють кустарним способом у підпільних лабораторіях та в домашніх умовах. До цієї групи належить марихуана та гашиш, макова солома, опій та ацетильований опій («ширка»), дезоморфін («крокодил»), героїн, кокаїн, амфетамін, метамфетамін («вінт»), ЛСД, МДМА, PVP, MDPV та багато інших речовин. За морфологічними ознаками це цілі, висушені, подрібнені рослини, порошки, кристали різного кольору, саморобні пігулки тощо в упаковці загальнопобутового призначення (сигарети, згортки, пакети тощо), рідини в ампулах, флаконах, пляшках скляних або полімерних, медичних шприцах, мікропробірках типу «епендорф» [10, с. 226]. У нелегальній роздрібній наркоторгівлі широко поширеною є розфасовка товару в так звані чеки, які являють собою паперовий згорток або поліетиленовий зіп-пакетик із певною дозою речовини. Також нерідко зустрічаються випадки змішування різних наркотиків між собою та з дозволеними речовинами для підсилення ефекту або збільшення ваги чи з метою маскування від виявлення за зовнішніми ознаками (наприклад, змішування з продуктами харчування).

Також варто зауважити, що на нелегальному ринку доволі широко представлені кустарні наркотики, виготовлені з готових фармацевтичних препаратів або напівфабрикатів, які використовують як сировину, наприклад, з аптечних седативних засобів, антидепресантів, препаратів замісної підтримувальної терапії тощо. Також для підсилення ефекту фармацевтичні препарати та вуличні наркотики іноді змішують між собою.

Ще одним поширеним критерієм класифікації наркотиків є спосіб їх вживання. Це може бути куріння, вдихання, пероральний

прийом та ін'єкції. Такий поділ також є дещо умовним, адже в багатьох випадках спосіб вживання споживач обирає залежно від власних уподобань та форми отриманої речовини, а однакові наркотики можуть вживатись у різний спосіб. Наприклад, таблетки метадону, що призначені для перорального прийому, наркозалежні особи нерідко розбавляють і вживають ін'єкційним способом. Синтетичні катинони («солі») передбачають можливість перорального, інтраназального та ін'єкційного вживання тощо.

Висновки

Криміналістичну класифікацію наркотиків варто формувати, враховуючи ті цілі та завдання, які постають у контексті технічного й тактичного забезпечення запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, психотропних засобів, їх аналогів і прекурсорів. Основними критеріями такої класифікації є правовий статус, джерело походження основної речовини та спосіб виготовлення наркотику, характер його впливу на організм людини, форма виготовлення та морфологічні ознаки.

За правовим статусом наркотики доцільно поділити на: 1) ті, обіг яких заборонено; 2) ті, обіг яких обмежено; 3) ті, що тимчасово не заборонені особливо небезпечні наркотики; 4) прекурсори. Їх визначення здійснюється за офіційною та хімічною назвами.

Залежно від джерела походження виокремлюють рослинні та синтетичні наркотики, а враховуючи як додатковий критерій спосіб виготовлення, речовини рослинного походження варто поділити на натуральні та напівсинтетичні. У цих групах важливо застосовувати узагальнені назви, що характеризують джерело походження наркотику, систематизуючи натуральні та напівсинтетичні препарати залежно від природного джерела основної речовини (алкалоїду), а синтетичні – від відповідної хімічної сполуки.

Розподіл наркотиків за іншими критеріями є дещо умовним, оскільки певним речовинам може бути притаманні різні властивості. Тому у криміналістичних цілях достатньо найбільш загальних ознак у відповідних групах. Так, за характером впливу на організм виокремлюємо психостимулятори, наркотичні анальгетики, депресанти і галюціногени, залежно від форми виготовлення – фармацевтичні препарати наркотичної дії та вуличні наркотики, за морфологічними ознаками – рослини, гриби, пігулки, капсули, порошки і кристали, рідини тощо, за способом вживання – призначені для куріння, вдихання, перорального прийому, ін'єкцій.

Список бібліографічних посилань: 1. Степанюк Р., Лозова С. Деякі тенденції незаконного ринку наркотиків в Україні в умовах війни //

Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Нац. наук. центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (м. Харків, 10 листоп. 2023 р.) / М-во юстиції України ; Нац. наук. центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Харків, 2023. С. 352–353.

2. Бальон Я. Г., Сімуров О. В., Самсон О. Я., Ісак О. Д. Хімія наркотичних речовин і наркоманія. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Хімія.* 2015. № 22. С. 29–35.

3. Kalant H. Drug classification: science, politics, both or neither? *Addiction.* 2010. Vol. 105, Iss. 7. Pp. 1146–1149.

4. Полях А. М. Криміналістична характеристика та основи розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2009. 22 с.

5. Чернецька О. А., Пиріг І. В. Теорія і практика розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. 216 с.

6. Косміна Н. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 20 с.

7. Корнієнко М. В. Деякі аспекти криміналістичної характеристики злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 11. С. 697–700. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/176>.

8. Lee J. P., Antin T. M. J. How Do Researchers Categorize Drugs, and How Do Drug Users Categorize Them? *Contemporary Drug Problems.* 2011. Vol. 38, Iss. 3. Pp. 387–427. DOI: <https://doi.org/10.1177/009145091103800304>.

9. Houck M. M., Siegel J. A. *Fundamentals of Forensic Science.* 3rd ed. London : Academic Press, 2015. 744 p. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800037-3.00013-3>.

10. Лозова С. М., Перлін С. І. Підготовка об'єктів для експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: ситуаційний підхід. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. Вип. 2 (101), Ч. 1. С. 225–235. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.21>.

Надійшла до редколегії 20.02.2024

Прийнята до опублікування 23.03.2024

Stepaniuk R. L., Lozova S. M. Forensic classification of narcotic drugs

The development of means and methods for preventing and combating drug-related crime depends on an understanding of trends in the illicit drug market. This requires the use of a forensic classification of the relevant substances. Currently, there are significant gaps in this issue due to the use of different approaches to its construction, which causes difficulties in conducting scientific research and in practical activities aimed at solving and investigating criminal offences.

The article proposes the author's own approach to the forensic classification of narcotic drugs and psychotropic substances, which consists in their division depending on the legal status, source of origin and method of manufacture, nature of their effect on the human body, form of manufacture and morphological characteristics. According to their legal status, drugs should be divided into those whose circulation is prohibited; those whose circulation is restricted; temporarily not prohibited especially dangerous drugs; and precursors. They are identified by their official and chemical names. Depending on the source of origin, vegetable and synthetic drugs are distinguished, and taking into account the method of manufacture as an additional criterion, substances of vegetable origin should be divided into natural and semi-synthetic. In these groups, it is important to use generic names that describe the source of the drug, systematising natural and semi-synthetic drugs depending on the natural source of the main substance (alkaloid), and synthetic drugs – on the corresponding chemical compound.

The classification of drugs by other criteria is somewhat arbitrary, as certain substances may have different properties. Therefore, for forensic purposes, the most common features in the respective groups are sufficient. Psychostimulants, narcotic analgesics, depressants and hallucinogens are distinguished by the nature of their effects on the body; pharmaceutical drugs with narcotic effects and street drugs are distinguished by the form of manufacture; plants, mushrooms, pills, capsules, powders and crystals, liquids, etc. are distinguished by morphological characteristics; and drugs intended for smoking, inhalation, oral administration, injection are distinguished by the method of use.

Key words: forensic classification, forensic tactics, criminal proceedings, narcotic drugs, psychotropic substances, investigation of drug crimes, new psychoactive substances.

